

Szemléleti láncszemek egy tanulmánykötetben

(*Óbecse a polgárosodás útján.*
Főszerkesztő Glässer Norbert. Óbecse Község, 2013)

Kétnyelvű, vastos kötetet tart az olvasó a kezében. Bőségét a többnyire terjedelmes tanulmányok, a két nyelven megjelentetett szövegek és a sok fénykép adja. Tartalmára pedig Knézi Péter, a volt polgármester be-
köszöntő szövege tesz utalást: „A tanulmánykötet – bár nem léphet fel monografikus igénnyel – különböző diszciplínákat képviselő szerzői által ad betekintést az elmúlt korok óbecsei lakosainak életébe!” Ehhez annyit kell még hozzátenni, egy bizonyos társadalmi réteg életéről van szó, a polgárság kialakulásáról.

Az *Előszó* említést tesz kötelességünkről, mely szerint apró láncszemek vagyunk abban a sorban, amit az idők folyamán a község lakosai alkottak, akik ránk hagyták a bennünket körülvevő világot. A múltban is és a jelenben is az ember a világmindenségben belül csak egy apró láncszem, de ez a láncszem-mivolt arra kötelez bennünket, hogy az utókor számára őrizzük és adjuk is tovább a létrehozott értékeket. Ezt tették a szervezők, akik valószínűleg szakmai szempontokat vettek figyelembe (s ez természetes), amikor felkérték az egyik-másik szakembert, vegyenek részt a kutatásban. A projektben résztvevők, szakmai irányultságuk folytán, azt a területet választották, amely hozzájuk közel áll, így tanulmánykötetté vált a könyv, s inkább egy konferencián elhangzott előadások kötetbe való rendezéséhez hasonlít, mint monográfiához. „A szemléleti különbségeket nem kívántuk megszüntetni, ezek a tanulmányok a szerzők problémalátásának szerves részét képezik” – írják a szerkesztők. A XVI. oldalon erre utalás is történik: tanulmánykötet. S ez így van jól, mert monográfiát csak az tud írni, aki beleszületik a közösségbe, akinek rálátása van a dolgokra, aki együtt lélegzett a település láncszemeivel. Itt most nem ez volt a cél. A cím is mondja: *Óbecse a polgárosodás útján.* A történelemnek e szeletkéje igazán fontos, mert nélküle a város nem vált volna azzá, amivé lett, s e szeletke nélkül mi is szegényebbek lennénk.

Az előszó, amely a szerkesztők tollából született, a legkiválóbb útmutató, amilyennel ritkán találkozunk, s itt nem csak a terjedelemtől van szó, tartalmában történelmi áttekintést nyújt azoknak is, akik kevésbé ismerik a térség történelmét.

Arról is tudomást szerezhethetünk, mi nem került be a kötetbe, például a felekezetekről szóló monografikus írások, de úgy érzem, legyen ez külön tanulmánykötet, hiszen a téma időben és terjedelemben is önállóságot követel.

Az önálló felekezeti, de akár más témakör feldolgozását előzze meg egy projektterv, mert, mint az előszóból is kiderül, Óbecsének igen gazdag társadalmi élete volt.

A tanulmánykötet három nagy fejezetre tagolódik: *Mérföldkövek Óbecse történetében; A modernizálódó Óbecse; Ünnepek és hétköznapok.*

Mérföldkövek Óbecse történetében

Pejin Attila tanulmánya az újdonság erejével hat, hiszen az egykori hódoltsági területek újratelepítését részletezi, visszavezetve a gyökerekhez. Sokan gondolhatjuk, ez egyszerű folyamat lehetett, a török kivonult erről a területről, a magyar őslakosok pedig visszafoglalták a tőlük elvett szülőföldet. Sajnos, nem így történt. „Bécs a töröktől visszafoglalt területeket új szerzeménynek tekintette, amellyel a fegyver jogán rendelkezett.” Az újratelepítés részleteinek ezeket a momentumait ily részletességgel kevesen ismerjük. Az újratelepítésnek ezt a részét valahogy mindig átugrották a kutatók. Legalábbis a többségük. A konzervatív Bécs minden lehetséges módon hátráltatta e területek reinkorporációját, illetve arra törekedett, hogy a visszakebelezés korlátozott jogú legyen. Így jöttek létre a különféle kiváltságokkal és státussal rendelkező kerületek, mint amilyen a Tiszai koronakerület is volt.

Olvasási (siker)élményemet a szerző is alátámasztja, s hiszem, ezzel nem vagyok egyedül, amikor azt írja: „A történelmi Magyarország más kerületeivel ellentétben a történetírás mindmáig tartozik a Tiszai koronakerület múltjának átfogó, elemző-részletező ismertetésével.” A Tiszai koronakerületet Mária Terézia királynő 1751. június 28-ai adománylevele hívta életre. A tanulmányból megtudhatjuk, Óbecsére miért nem németeket telepítettek, mivel indokolta a királyi kamara a magyar és katolikus tótok idetelepítését. A kiváltságlevelek ismertetése jogi szempontból is érdekes. Harmadik pontja kimondja, idegen nem telepedhet le a kerület előzetes engedélye nélkül. Pejin Attila feldolgozása színes, olvasható, szinte minden bekezdése újat hoz. Nem viszi túlzásba az adatközlést, nem ostromol bennünket számadatokkal, a bemutatott néhány táblázat átte-

kinthető, értelmezhető. A kor gazdasági-társadalmi fejlődésének körvonalazása mellett figyelemre méltó a kisszámú zsidóság jelenlétére történő utalás, illetve az a tény, hogy a szerzőnek erre is kiterjedt a figyelme. Amit még fontosnak tartok e tanulmányból kiemelni – az identitás kutatójaként – a szerző nem feledkezett meg a Tisza menti községek koronakerületi múltjával kapcsolatban feltenni a kérdést: volt-e kerületközösségeinek valami közös önazonossága? Ez persze, már egy külön kutatás tárgya lehetne.

Az első tanulmány a Tiszai koronakerületről (Pejin Attila) a szerkesztők odafigyelését dicséri, hiszen felvezeti a tájékozódást Óbecse polgári társadalmát illetően.

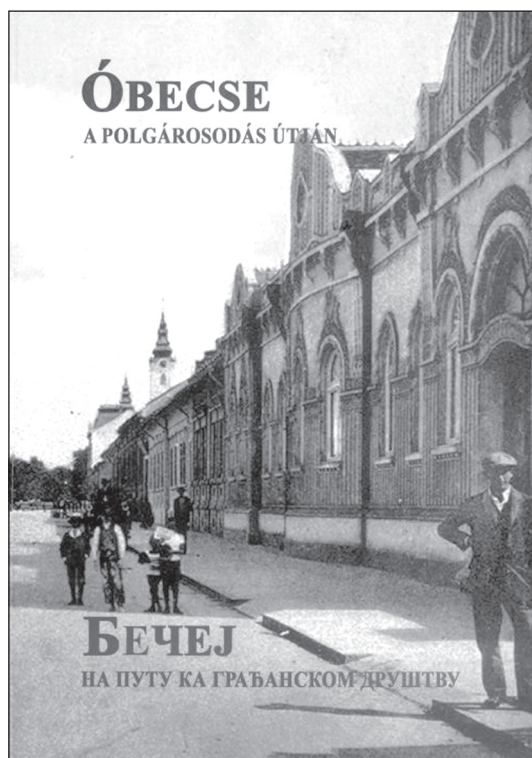
Talán az a leghelyesebb, ha fejezetről fejezetre haladva mutatjuk be az igen vaskos tanulmánykötet anyagát.

Óbecse polgári arculatának kialakulását Glässer Norbert és Zima András dolgozta fel.

Bevallom, számomra sok újat hozott a polgári társadalom kialakulásáról szóló témakör. Bátorkodom azt a kijelentést tenni, hogy középiskolásaink számára kötelező olvasmánnyá tenném, hiszen az 1800-as évek rendi társadalmának átalakulása – ily részletességgel és közérthetőséggel – ismeretlen. A tanulmány fontos dolgot tudatosít a jelen emberében: a rendi társadalom a testületiségen és testületi kiváltságokon nyugodott, míg a modern polgári társadalom individuálisan kezelte tagjait. Ez nagyon lényeges szempont a korszak megértéséhez.

A magyar korona országaiban a rendi kiváltságok mentén húzódtak a társadalmi csoportok közötti törésvonalak. Az etnikai háttér nem játszott szerepet, viszont szerepet játszott a vallás. Eltérő vallásúak házasságát ismerhetjük meg több család genealógiai bemutatásán keresztül. A szerzők feltárják a „HUNGARUS” tudat alapjainak gyökerét. A Magyar Korona területén (1842-es felmérés) a lakosság 37%-ának volt magyar az anyanyelve, ezért a liberális magyar politikai elit számára már akkor fontos volt a nem magyar anyanyelvűek asszimilációjának felgyorsítása. A rendi társadalom megannyi példáját mutatja be a két kutató, az olvasónak néha nehéz eligazodnia a családnevek felsorolását illetően, de nem kell az olvasónak mindezt megjegyeznie, jól jöhet viszont a jövő kutatóinak, éppenséggel egy olyan tudósjelöltnek, aki a piacgazdálkodást szeretné feldolgozni évszázadokra visszamenően.

A szerzők óriási szakirodalmat, levéltári anyagot, sajtóterméket tanulmányoztak át ahhoz, hogy képet tudjanak adni az 1700-as évek közepétől az első világháborúig kialakult polgári rétegről.

A polgári réteghez tartozó család- és keresztnevek vizsgálata megerősít bennünket abban, amit már korábbról is tudtunk, hogy a polgári társadalmi rétegnél nem a nemzeti hovatartozás játszotta a főszerepet. Ugyanakkor elindul a tömeg tagjainak a „megmunkálása”: a kitűzött szerződéses céloknak megfelelően formálni az individuális öntudatot. A két szerző alapos kutatásának köszönhető, hogy figyelmük erre a tényre is kiterjedt, amiről egyébként keveset olvashatunk a történelmi témájú könyvekben.

Sok szálon, sok irányba tevékenykedett az akkori óbecsei kormány. Mobilitásukat igazolja az 1896. évi budapesti ezredéves kiállításon való megjelenésük is.

Túlzás lenne azt állítani, hogy a történelem ismétli önmagát, de vannak jelenségek, ezzel együtt párhuzamos célkitűzések, amelyek manapság is gyakran felmerülnek – főleg politikusok részéről –, hogy polgári társadalmat kell létrehozni. Ugyanis egy polgári nemzetállamnak legfontosabb (legnagyobb adófizető, fogyasztó, érték-előállító, mecénás, az államot működtető stb.) társadalmi csoportja a polgári középosztály. Ennek ereje, vagyoni tőkéje meghatározza a polgári állam erejét. Glässer Norbert és Zima András tanulmánya korhű példákkal és hiteles archívumi levelekkel teljes mértékben tükrözi Óbecse közel két évszázadát.

Szinte ismeretlen tényeket tár fel Klamár Balázs az impériumváltásokban. Aprólékosan, részletekbe menően ismerhetjük meg az 1918 novemberében lezajlott változásokat. A történelemtanárok előtt a téma nem ismeretlen, de az egyszerű földi halandó meglepetten áll a tények előtt. Az első világháborút követő hatalomváltásokat levéltári anyagokra, a szerb ortodox és a római katolikus egyházak plébániai irattáaira, a helyi sajtóra és az „oral history” módszerére építette. Megvallom, engem a szájhagyomány által még megmaradt emlékek közreadása ragadott el. Az interjúk, a visszaemlékezések minden hivatalos adatot felülmúlnak. Olvasva az impériumváltás sokszínűségét, Šešelj vajda juthat az eszünkbe, amikor az 1990-es években Szerbia új határát északról a Szeged–Baja–Pécs–Varasdnonaltól délre képzelte.

A Községi Nemzeti Tanácsok létrehozása és megszüntetése nem csak Óbecse községre vonatkozott, ez a jelenség akkor általánosnak mondható a Délvidéken.

A második impériumváltás 1941. április 11-én kezdődött. A szerzőnek, Klamár Balázsnak csak gratulálni tudok, amiért a legapróbb részletekre is kitért, hogy minél hitelesebben hozza közelebb a térfoglalás, az emberi megalázás eseményeit.

A modernizálódó Óbecse

Mód László a település gazdálkodását járta körül két évszázadra visszamenőleg. Ebben Óbecse Tanácsuléseinek jegyzőkönyvei nyújtottak számára segítséget és kiváló tudóskollégáinak (Paládi-Kovács Attila, Bellon Tibor és Szilágyi Miklós) tanulmányai. A jegyzőkönyvek adatai alapján számszerűsíteni tudta a jószágállományt évekre lebontva, egészen 1766-ig. Feldolgozta a pásztorok fogadását, azt, hogyan alakult a bérezés és a legeltetési rend az ármentesítési munkálatokat megelőzően és azt követően. Mód László tanulmányában rávilágít az óbecsei lakosság gazdálkodásának egyik fontos alappilléreire, az állattartásra.

Hogy mi az a járásosztás, megtudhatjuk Mák Ferenctől. Lábjegyzetében utalást tesz a tanulmány kidolgozásának alapelveire, vagyis, a szerző „nem a járásosztás menetének és társadalmi hatásainak elsődleges levéltári és földhivatali forrásokon történő vizsgálatát választotta, hanem a járásosztás visszhangját elemezte”. Írása ettől válik olvasmányossá, érthetőbbé és mégis tudományossá. A közjavak felosztását illető pró és kontra vélemények az 1883-as év legvitatottabb sajtótémái között vannak. Tudomást szerezhethünk három vajdasági újságról is. Ezek a *Bácska*, az *Óbecse és Vidéke* meg a *Bácskai Gazda*.

A kor szellemiségét idézi a *Bácska* szó (terminológia), amely mára már megkopott, súlyát veszítette. Mindemellett kiemelném a járásosztás előzményeit, megvalósítását és utóhangját, mindezt a Mák Ferenctől már megszokott pontossággal, alaposággal feldolgozva.

A céhek és az ipartestületek közötti különbséget mutatja be Kulik Melinda. Az ipartörvényre vonatkozó törvénycikkeket, az ipartestület ügyeit, a közgyűlések jegyzőkönyveit és a testület sokrétű tevékenységét ismerheti meg az e téma iránt érdeklődő kutató. Az inasiskolák elődei az ún. tanonciskolák voltak. Az 1884-es törvény kötelezővé tette a tanonciskolák működtetését. Új információt jelentenek számunkra ezek működtetésének feltételei.

A szerző, hasonlóan Mák Ferenchez, az akkori sajtóból meríti a kutatáshoz szükséges alapokat. Mint látjuk, az írott sajtónak a múltban is óriási szerepe volt abban, hogy valami maradandóvá váljék. Egy következő kutatási terület lehetne az *Óbecse és Vidéke* című hetilap feldolgozása. Ezen keresztül is megismerhetnénk Óbecse múltját.

Az óbecsei piacok és vásárok arculatát megismerve láthatjuk, mennyire szabályozottan, s remélhetőleg törvényileg is mindent betartva (korrupció nélkül) működött a társadalmi élet ezen része. Silling Léda tömören, csak a lényegre fókuszálva adja az olvasó tudtára a vásárok helyszínének megválasztását, azok törvényesítését, s „[b]ár leginkább Zentát szoktuk úgy emlegetni, mint a Tisza-vidék központját, de kereskedelmi szempontból sokkal jelentősebb helyet foglalt el Óbecse. A Tisza, az utak, de legfőképpen a Ferenc-csatorna szerepe az, ami a környék települései közül kiemeli.” A mai vásárlátogató számára egy megdöbbentő adatot is közöl: a júliusi nyári vásárnak volt a legnagyobb a forgalma: 2000 marhát és juhott hoztak fel.

A vízi közlekedés töltötte be az egyik legfontosabb szerepet az árucserre-forgalomban. Különösen a 19. század második felében alapított gőzfűrésztelepek munkája lendítette fel a tutajozással, elsősorban a faúsztatással kapcsolatos feldolgozóipart. E fontos iparág összefüggéseit elemzi a történeti Magyarországon belül Szerda András. Írása folytatása is lehet az előző tanulmánynak (Silling Lédáénak), hiszen a teherszállítás tutajon történő árucserre és kereskedelem lebonyolítását írja le sok új, ismeretlen elemmel színezve. Az egyik kiváló adatközlője a szerzőnek Sárkány László, akinek visszaemlékezéseivel betekintést nyerhetünk a tutajkészítés fortélyaiiba. Ismeretlen emberi sorsok kerülnek felszínre, tájak és etnikumok közötti kapcsolatok, az „erdélyi temető”. Rendkívül olvasmányos írás, időnként lélekbe markoló.

A tutajozás gazdasági és társadalmi jelentőségére a Bognár Károlyra való visszaemlékezés ad választ (Fárbás József idézi őt): „Benne kihalt városunkban ez az ipar, amely egy évezreden át tisztességes kizsuglójá volt a termelő gazdalközönségnek. A kanyargós Tisza szabályozásával, az ármentesítés nagy munkálataival (az itteni Bács Tiszai Ármentesítő Társulat 1848. alakult) pusztulás lepte meg a vízi malmokat.”

Óbecse város építészeti szerkezetét, benne a parasztpolgári házakat, valamint azokat az épületeket, melyeket a népi építészet emlékeként szoktak emlegetni, a kiváló műemlékszakértő, Dévavári Beszédes Valéria vizsgálja. A belváros 18. századi utcahálózatát, tereit a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet az 1970-es években műemlékké nyilvánította. Utcákat megnevezve szól a legkiválóbb építmények fontosságáról, szakrális tárgyak jelenlétét, festményeket és palotákat nevesít, amelyekről a Vajdaságban élő magyar etnikumnak illene tudnia, vagy legalább a tanulmánynak köszönhetően művelődéstörténeti ismereteiben elraktározni.

A szűkebb városközpont utcáiban található városias épületek utcájának névmegjelölése és házszáma mellé kívánatos lett volna egy belvárosi (mai) térképet is megjelentetni. Nem mellékelt adalékra gondolok, hanem közvetlenül a tanulmány folytatásaként. Dévavári Beszédes Valéria tanulmánya ízelítőül szolgál egy újabb tanulmány megírásához Óbecse építészetéről.

E fejezetet a szecesszióról írt tanulmány zárja Jasmina Jakšić tollából. Megtudhatja az olvasó, hogy az óbecsei szecessziós építészet jórészt vidékies jellegű volt, mégis a helyi polgárok azon igényéről tanúskodott, hogy anyagi lehetőségeik és igényeik szerint kövessék a nagy központok modern irányzatait.

Ünnepek és hétköznapiak

A tárgyi emlékek mellett ugyanilyen fontosak a polgári kultúrát alakító szellemi jelenségek, de ennek bemutatásához szintén a tárgyi kultúrához kell nyúlnunk. Általuk tudjuk rekonstruálni a köz- és a magángyűjteményekben fellelhető jegyzőkönyvek, hetilapok, fotók és minden más fennmaradt emléktárgy sugallta polgári értékrendet. Glässer Norbert és Zima András erre jól ráértett, és részletes ismeretszerzéshez segíti az olvasót. Jómagam e fejezetet úgy olvastam végig – miközben jegyzeteltem –, mint egy lexikon egyik szócikkének ismeretterjesztő anyagát.

Közép-Európa – a fogalom jelentését, tartalmát Gerő András történész definiálja – szintén fontos szerepet játszott a polgári társadalom háttérében meghúzódó történelmi-földrajzi (politikai) tényezőket illetően. A nyugat-

európai polgári államok kialakulásakor a polgárság járt elől. Ez egyúttal a modern tőkés ipari társadalom és a modern nemzeteszmék létrejöttének időszaka is. Magyarországon azonban nem alakult ki egységes polgárság. „Óbecse egy általános birodalmi, országos és megyei keretekbe illeszkedett.” E háromdimenziós alap sajátos városi polgárságot alakított ki, többségük idegen eredetű mintát véve alapul, előtérbe helyezve a német nyelvű szituációt.

A polgári család és a közélet elkülönülése is egy új mozzanat a tanulmányban. A családon belül is elkülönült a polgári életmód stílusa. A nő az, aki a magasabbrendűség jelképévé válik. Az újságokból a latinos műveltség imitálása a követendő példa. Egyébként a sokat idézett és hivatkozási alapot szolgáló *Óbecse és Vidéke* (1888–1918) hetilap korhű dokumentációja a kutatásnak. A kor szokásairól az idézett visszaemlékezések festenek filmvásznonra illő, tartalmas, hiteles képet, elsősorban a közéletben részt vevő polgárok: az orvos, a takarékpénztár igazgatója, az ipari létesítmények tulajdonosainak életmódja, viselkedése. Itt kell megemlítenünk a társasági élet polgári alapjait szolgáló fogyasztás és reprezentáció időszakát is. A filantróp cselekedetek, a modern iskolarendszer alapjai, a lokális horizontok lebontása, az utazási kedv növekedése a modern Európa önképében tetszelgő polgárság kialakulását jelentette.

Óbecse szakrális emlékeivel, vallási életével három fejezet foglalkozik.

Rokay Zoltán a két világháború és egy további háború távlatából tekint vissza a múltra. Írása bevezetőjében szigorúan elhatárolja magát a történelmi, egyháztörténelmi irányultságtól. Közlése az egyházközségi jegyzőkönyveken, irattári anyagokon és korabeli publikációkon alapszik. Néhány fogalmat is tisztáz, amire valóban szükség van, hiszen egyházi vonatkozásban mást jelent a kegyúr szó, mint társadalmi vonatkozásban. Kit neveztek kegyúrnak, teszi fel a kérdést. Mi volt a „kemény” valuta? Óbecse esetében a nádkéve, illetve annak ára. Az adat 1827-ből származik. És még sok érdekes tudnivalóra bukkanhat az olvasó mindazon túl, hogy megörökíti a keresztállítás hagyományait, hol emeltek kápolnát, és a Nepomuki Szent János-kápolnának milyen összefüggése van a Tiszával.

A másik vallási élettel foglalkozó tanulmány az egyleteket és egyesületi életet dolgozza fel a 20. század közepéig. Az értekezés kiemeli a kutatási terület fogalomrendszerét, a közösségek létrejöttének jellemzőit a szociológia és a szociálpszichológia irodalmára támaszkodva. A bevezető jellegű mondanivaló segíthet abban, hogy a kétfajta közösség (Céhek, polgári és laikus vallási társulatok) fogalmát harmóniába hozzuk. Barna Gábor és Pernye-Klamár Sára szerint a kvalitatív és kvantitatív módszerek együttes alkalmazása a legcélravezetőbb. Témaválasztásuk indokolttá is teszi a ku-

tatási módszerek ismertetését. A bemutatott egyesületek, vallási csoportok, társulatok a kulturális antropológia szemszögéből is elfogadhatóak, hiszen nemcsak leírják a létezésüket, hanem megfelelő magyarázat is kíséri az értekezést. Pl. „A rózsafüzér társulatok esetében a vallási csoportszerveződésnek azt a formáját ismertük meg, amelyben az egyházi irányítás és a laikus kezdeményezések, azaz a felülről és az alulról jövő kezdeményezések egymást erősítik, így az egyéni kezdeményezések megvalósítására lehetőség nyílik.” Külön szeretném kiemelni a tanulmány komplexitását, a részletező lezárást szakirodalmi hivatkozásokkal megalapozva. Értékelő fejezetek: Szerepek, Tanulságok és az egyesületeket bemutató kronológiai táblázat.

A magyar nyelvű sajtó bemutatása számba veszi a 19–20. századi óbecsei sajtó vizsgálatát. Kevés olvasmányos, a kor szellemiségét felidéző írást, tudósítást említ a szerző, feldolgozásában inkább a nevekre és a velük kapcsolatos történésekre fókuszál, sajtóvállalkozókra, szerkesztőkre és szerzőkre helyezi a hangsúlyt. Mák Ferenc mellőzi a kulturális kontextust. Az elemző idegen maradt a honi történetektől. Nem tűnik ki belőle a közvélemény-teremtő és közvélemény-formáló viszonya – ha volt ilyen – az akkori sajtónak. Társadalomtörténeti elemzésekkel tisztábban láthatnánk a lapok politikai önállóságát. Arra sem kapunk választ, hogy mire szolgált a sajtó a maga korában, ehelyett valóban a nevek (szerkesztők, tulajdonosok) a fontosak. Nincs párhuzam a szerb és a magyar nyelvű újságok között, hiányzik a számbeli összehasonlítás is, hogy hány napilap és hány hetilap jelent meg egyik és másik nyelven. Viszont köszönet a sok fotóért, amelyek a lapok fejlődését örökítik meg.

Frauhammer Krisztina egy korszak hobbiját mutatja be, nem hobbi szinten, hanem tudományosan. A képes levelezőlap a múlt század legsikeresebb vívmányai közé tartozott. A képeslapok gyűjtése és küldése a család társadalmi hovatartozását is dokumentálta. Hasznos tudnivalókat sugalltak, és ismeretterjesztésül is szolgáltak. A híres Dúngyerszky család utódja, Dušanka asszony az utazásai során összegyűjtött és rendezett képeslepegyüttest Pulai Andrásnak ajándékozta. E hagyaték segít bennünket a család múltjának megkonstruálásában, megidézi a múltat annak számos aspektusával. A Frauhammer Krisztina által bemutatott album anyaga kivételes, hiszen a 389 képeslap mindegyikén egy-egy művészeti alkotás reprodukciója látható. Dušanka asszony gyűjtési céllal vásárolta őket. Ezt támasztja alá a képek egységes tematikája. A hagyaték alapján a 19. század végének és a 20. század elejének legkedveltebb témái jelennek meg, tükrözve a kor és egyben tulajdonosának ízlését. Külön témakörként említi a romantikus párokat megjelenítő zsánerképeket, meghitt

együttléteket. Emellett az allegorikus alakokat, az úri középosztály lakáskultúráját tükröző szalonábrázolásokat. Ez a tanulmány egy letűnt világ hétköznapijaiba kalauzol el bennünket képeslapokon keresztül. A mellékelt reprodukciók olyan érzést keltenek bennünk, mintha tulajdonosuk egy álmvilágban élt volna, olyanok, mintha egy lelkileg sérült egyén vágyait fejeznék ki. Természetesen ennél sokkal többről van szó.

Ennek a tanulmánynak a folytatásaként találjuk meg a *Képekbe zárt mindennapok* című tanulmányt, ahol Frauhammer Krisztina mozaikkockákkal egészíti ki a századforduló és a huszadik század első évtizedeit, egy családi irattár több száz darabos képeslapgyűjteményét felhasználva.

Pejin Attila tanulmánya szorosan kapcsolódik az előzőhöz, azzal a megkülönböztetéssel, hogy itt a szerző a képeslapok megjelenéséről történelmi áttekintést nyújt. Megtudhatjuk, hogy a Monarchia magyarországi felében a képeslapkiadás csak 1896-ban kezdődött, és azt is, hogy a települések kulturális igényeit miként befolyásolta a vasút megjelenése, az addigi súlypontok hogyan helyeződtek át más városokra, függetlenül a vízi utaktól. Hogyan keresnek más hajtóerőt, mi mindent befolyásolt a vasút megjelenése Bácskában? Ezekre a kérdésekre válaszolnak a különféle céllal alakuló társadalmi egyletek. Az egyletek tükrözték a gazdasági-társadalmi életben lejátszódó rétegződést. Megmutatva, hogy ez a rétegződés hogyan hat ki a képeslapok fejlődésére, a szerző precízen elvezet bennünket a nyomdák megjelenésének kezdetéig. A kronológiai sorrendben bemutatott nyomdák megjelenésénél a negyedik helyen említi a Lux nyomdát, amely (nincs róla említés) napjainkban újra működik. A piacgazdálkodás törvényei a képeslapkiadást illetően is felfedezhetőek: állandóan új motívumokat kellett keresni a nyomdatulajdonosoknak. Szerzőnk a társadalmi élet változásaira is felhívja a figyelmet, például arra, hogy az óbecsei képeslapok esetében háttérben marad a Tisza, ellentétben a zentai képeslapokon megjelenő fontossági sorrenddel. A két világháború közötti motívumok politikai értelemben hűen tükrözik a változásokat, pl. Péter király szoborábrázolása a képeslapokon. Az óbecsei képes levelezőlapok üzeneteit látva, ihletet kaphat az olvasó saját települése képeslapjainak gyűjtésére, a lapok üzenetének megfejtésére.

Források híján igen nehéz hiteles képet festeni arról, hogyan éltek egy polgári családban az emberek, és hogyan egy bérlakásban. Kulik Melinda a szájhagyományra alapozva interjú segítségével eleveníti fel két család mindennapjait. A családok bemutatásánál a leíró módszert alkalmazza, leírja a család tagjait. Egy grafikusán ábrázolt családfa segítségével áttekinthetőbb képet kaptunk volna a családról. A születési és elhalálozási adatközlés is segítené a tájékozódást. A téma feldolgozása még izgalmasabb lenne a két

család házáról készített alaprajzok mellékletével. Ezt a fényképek is „igényelnék”, és az igényességhez tartozik az évszámok feltüntetése is. A házakat bemutató képek közül csupán egy esetében szerepel évszám, a családi fotóknál pedig sehol. A portrék alá (mellé) szükséges lenne feltüntetni a személy adatait. A fénykép így nagyon sokat veszít értékéből. Maga a téma izgalmas, csak kiegészítésre szorul.

Óbecse híres szülöttjét Glässer Erik mutatja be sok új adattal, a nagyközönség számára sok esetben eddig ismeretlen életrajzi kiegészítésekkel. Than Károly személyét, érdemeit, egyéni magatartását az akkori sajtóból vett idézetek teszik magasztossá. Közülük egyet ki kell emelnünk: „Hogy ez az ünnepélyes elismerés érdemeimet meghaladja, nem álszerénységből mondom. Hosszú időn át egyszerűen kötelességemet iparkodtam a tanítás és a tudomány művelése terén tőlem telhetőleg teljesíteni és ez által hazámat tisztességesen szolgálni...” (*Vasárnapi Újság*, 1902. június 22.) Az idézetekhez hozzátartozik az eredeti dokumentumok fénymásolata és a fotóanyag.

Simon András a polgári gasztronómiával összefüggő tényezőket tárja fel sokoldalú megvilágításban. Felvezetőjében a gazdálkodás feltételeivel ismerteti meg az olvasót igen sok mindenre felfigyelve. A határ (mező) minőségére, a nagyállattartásra, a „bolgár-rendszerű zöldségtermelő telepek” létrehozására, a szőlőtermesztésre és minden egyébre, ami feltétele a táplálkozásnak. Óbecse élelmiszeripara szorosan összefüggött az értékesítéssel. Egy 1899-es, az *Óbecse és Vidéke* című hetilap írásából vett adat szerint az óbecsei piac felettébb drága. A kutatás szempontjából megszívlelendő idézetet közöl a szerző ennek okairól. A tanulmánynak – attól függetlenül, hogy sokrétű és színvonalas – kicsit hosszúra sikeredett az élelmezéssel, az élelmiszerral kapcsolatos részlete. A polgári életmódhoz közelebb áll a társasági élet fogyasztási szokásainak a bemutatása, a kocsmák, vendéglők, közösségi alkalmak ismertetése. Magáról a polgári életvitelről ez a fejezet szól a legszínesebben, azt is mondhatnánk, ez nyújtja a polgári életmód igazi képét. Simon András figyelmét dicséri, hogy minden közölt fényképet, illusztrációt évszámmal látott el.

A magyar személynevek kutatása nem tekint vissza hosszú múltra. Az 1990-es években kapott igazi lendületet. Erre különösen a vegyes etnikumú közösségek szolgáltatottak jó alapot. Szügyi Ferenc az adatgyűjtés módszertanát alkalmazva és néhány, de igazán alapos szakirodalmat felhasználva végezte kutatásait két különböző etnicitású egyházi közösségben: a Római Katolikus Plébániahivatalban és a Szerb Ortodox Plébánián. Mindkét helyen majdnem azonos időpontban, a 18. század közepén kezdték vezetni az anyakönyveket. Következtetéseket a Tárkány Szűcs Ernő által ismert

szabályok alapján vont le. Ő maga is megjegyzi, hogy idő- és helyszűke miatt nem törekedhetett a teljességre. Ettől függetlenül alaposan feldolgozott táblázatokat készített, amelyeket statisztikailag is feldolgozott. Egy következő kutatás alapjául is szolgálhatnak ezek a táblázatok, mint például egy-egy név gyakorisága – a családi örökségen túl – mennyiben függött a vallási szokásoktól. A Szent Anna-kultusz késői kialakulása mennyire befolyásolta a név előfordulását? Ezek természetesen már egy következő kutatás tárgyát képezhetik.

A térkijelölés erősen összefügg az etnikai térszerkezettel. Az etnikai térmegjelölés pedig a felekezeti, kulturális és államhatalmi elemektől függ. Ezeket a szempontokat járja körül Klamár Zoltán, amikor kronológiai rendben végigjárja Óbecse nemzeti összetételének külső jegyeit. Többnemzetiségű településről lévén szó, nézete szerint az együttélésnek egyik fontos eleme a környezet otthonossá tétele, verbális és tárgyasult megjelölése. A „térfogalás” legfontosabb jele a tárgyasult felekezeti – szakrális – kisemlékek megléte egészen a második világháborúig. Ezt kiegészítve: többnemzetiségű környezetben mindig az adott objektum felirata nyomatékosította a terület/tér nemzeti hovatartozását. Élményszerű történelmi ismertető ez Óbecse múltjáról. Arról, hogy a politikai hatalmaváltások milyen eszközöket használtak a város hovatartozásának, illetve annak a tudatosításában, hogy mely nemzet itt az uralkodó. Ilyen eszköz az utcanevek megváltoztatása, a terek szobrainak kicserélése, és sok más példát is felhozhatnánk egész Vajdaság területéről. Klamár Zoltán Óbecse arculatának színeváltozását dolgozta fel alapos körütekintéssel.

Néhány szerb nyelvű tanulmány is helyet kapott a kötetben. Dušan Opincal az óbecsei egyletekről értekezik sajátos szemszögből megközelítve a témát. Megállapítja, hogy a két világháború között mintegy ötven nemzeti-kulturális és egyéb egyesület működött a városban, s hogy ebben az időszakban a város művelődési életének fő hordozói a helyi szerb egyesületek voltak. Tanulmányát terjedelmes képanyag egészíti ki, amelyek közül figyelemre méltóak a tablóképek, illetve a képek alatti személynevek. Érdemes lenne egy külön tanulmányt írni ezekről.

*

A kötet jellegéből következően megtudhatjuk, mely erők segítették elő a város fejlődését. A feldolgozott témakörök sok olvasónak szolgálhatnak ösztönzésül a saját (szűkebb) páttriája egy-egy szeletkéjének alaposabb feltárására.

E terjedelmes, alaposan kidolgozott tanulmánykötetet senkinek sem ajánlom egyszerre, elejétől végig elolvasni, mert tömörsége, egy-egy szak-

terület mindenre kiterjedő prezentációja megkívánja a gondos összpontosítást. Példának ismét felhozhatnám a polgárság életmódját bemutató tanulmányt, ahol szó esik még a kor költőjéről, festőjéről és így tovább. Tudom, hogy napjainkban minden pénz kérdése (talán erőteljesebben, mint valaha), én mégis két kötetbe foglaltam volna ezt a hatalmas és gazdag anyagot. A megjelenő sorozat első két köteteként, hiszen a tanulmányok olyan alapos feldolgozásúak, hogy a könyvet nem elég egyszer kézbe venni, különösen akkor nem, ha valaki forrásanyagként szeretné felhasználni. Ajánlom a jövő kutatóinak a folytatást. Ha több kötetre tervezték volna a tanulmányok megjelentetését, akkor talán a gazdag fényképanyag is közvetlenül az érintett publikációknál jelenhetett volna meg. Hatékonyabb és az olvasó számára kényelmesebb is a képekkel való találkozás, a szembe-sülés a „helyszínen”.

Óriási munka eredménye ez a kiadvány, Óbecse polgárai büszkék lehetnek rá. Jó lenne, ha minden családhoz eljutna. Gratulálunk a főszerkesztőknek, a szerkesztőknek és a tanulmányok készítőinek.